

BŪSIMŲJŲ MUZIKOS PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į REFLEKTYVAUS MOKYMO(SI) GALIMYBES

Justina Šiupinytė¹, Angelė Kavaliauskienė²

¹Šiaulių menų mokykla, ²Šiaulių universiteto Edukologijos institutas
E. p.: siupinyte.justina1@gmail.com; angele.kavaliauskiene@su.lt

Įvadas

Mokymas(is) visą gyvenimą tampa vienu iš pagrindinių atsinaujinančio gyvenimo pavyzdžių. Ateities švietimo pažanga ir ugdymo kokybė priklausys nuo būsimojo mokytojo profesinio pasirėngimo dirbti. Ugdant(is) vertybines nuostatas, asmenines kompetencijas, bendruosius gebėjimus, svarbu mokyti(s) įsivertinti ir reflektuoti savo mokymą(si) reflektuojant įgytą patirtį. Pasak R. Bubnio (2012), asmeninis ir profesinis tobulėjimas reflektuojant ypač prasmingas būsimesiems pedagogams, nes padeda įgyti naujų žinių ir jas prasmingai panaudoti siekiant tolimesnių perspektyvų. Refleksija įgalina asmenį suvokti save ir atsakyti į klausimus *koks buvau?, koks esu?, koks galėčiau būti?* (Bubnys, 2012). Reflektuodamas asmuo į problemą žvelgia iš įvairių pusių, apmąstydamas teigiamas ir neigiamas patirtis, atranda silpnąsias ir stipriąsias puses. G. Žibėnienė, M. Barkauskaitė (2018) pabrėžia, kad reflektuodami būsimesieji pedagogai atranda poreikį refleksiją ir jos metodus taikyti praktikoje, t. y. pastarieji padeda pažinti mokinį, ugdytis atsakomybę, kritinį mąstymą ir pan. Reflektuojant atsiranda galimybė įvertinti savo sėkmes ir nesėkmes, įvertinti emocinį santykį su reflektuojama veikla, o visa tai prisideda prie sėkmingo mokymosi proceso. Taigi, pedagogas, nuolat įsivertindamas savo veiklą, reflektuodamas savo patirtį, formuoja darbo stilių ir siekia pedagoginės veiklos sėkmės.

Reflektyvųjį mokymą(si) ugdymo kontekste nagrinėjo daugelis autorių: P. Jucevičienė (2007) analizavo mokymosi iš patirties visą gyvenimą galimybes ir mokymosi iš patirties teorijas; M. Teresevičienė ir G. Gedvilienė (2001) nagrinėjo mokytojo profesinio tobulėjimo galimybes per patirtį ir refleksiją; R. Bubnys ir V. Žydžiūnaitė (2012) analizavo ir tyrė reflektyvų mokymą(si) aukštosios mokyklos edukacinėje aplinkoje; R. Bubnys (2012) nagrinėjo reflektyvų mokymą(si) metodų diegimo aukštojoje mokyklo-

je metodiką; K. Pukelis (2004) rašė apie pedagogines studijas ir mokytojų rengimą; E. Martišauskienė (2015) analizavo teorijos ir praktikos sanglaudas ugdyme; G. Žibėnienė, M. Barkauskaitė (2018) nagrinėjo būsimųjų pedagogų reflektavimo patirtis kaip profesinio tobulėjimo priemones; S. Marjeta ir S. Barbara (2017) analizavo kritinį mąstymą mokytojų profesiniame tobulinime. Tačiau stokojama tyrimų apie būsimųjų pedagogų požiūrį į reflektyvųjį mokymą(si). Šiame kontekste iškyla tyrimo probleminiai klausimai: *Kaip būsimesieji muzikos pedagogai vertina reflektyvų mokymą(si) galimybes? Ar refleksija turi įtakos būsimųjų pedagogų profesiniam tobulėjimui?*

Tyrimo objektas – reflektyvus mokymas(sis).

Tyrimo tikslas – atskleisti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į reflektyvų mokymą(si) galimybes.

Tyrimo uždaviniai: 1) apibrėžti reflektyvų mokymą(si) sampratą; 2) aptarti reflektyvų mokymą(si) metodus; 3) empiriškai iširti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į reflektyvų mokymą(si) galimybes.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinės apklausos rezultatų analizė.

Reflektyvų mokymą(si) teorinis aspektas

Sąvoka „refleksija“ *Psichologijos žodyne* (1993) suprantama kaip asmens gebėjimas analizuoti savo paties psichines būsenas ir veiksmus, pažvelgti į save iš šalies. Pedagogo profesinė refleksija yra apibrėžiama kiek plačiau – Europos pedagogų rengimo dokumentuose pažymima (Monkevičienė, Bagdonaitė, 2004), jog refleksija turi būti grindžiamas pedagogo rengimas, siekiama išugdyti kritiškai mąstančią asmenybę, kuri gebėtų:

- iškelti klausimus apie ugdymo kokybę ir kaip jos siekti;

- atpažinti ugdymo reiškinius, prasmingai pasirinkti, atrinkti, vertinti;
- teikti ir gauti grįžtamąjį ryšį;
- daryti refleksija ir savirefleksija grindžiamus ugdymo sprendimus.

Vienas iš reflektivaus mąstymo pagrindų yra kritinis mąstymas. Kritinis mąstymas – tai gebėjimas ne tik save analizuoti iš įvairių pusių, bet ir įvertinti skirtingas situacijas. „Kritinis mąstymas – minties kelias nuo turimos patirties auginimo suvokiant naujas žinias, turinį, sujungiant turimą informaciją su nauja ir ją reflektuojant“ (Bakonis, Daukšienė, Indrašienė ir kt., 2013, p. 13). Toks mąstymas svarbus mokantis ir vertinant save, savo gebėjimus, bendraujant. Kritinio mąstymo procesas – tai gebėjimas sujungti naują ir jau turimą informaciją ir ją reflektuojant rasti tinkamiausius sprendimo būdus. Reflektyvus mąstymas yra nuoseklus, aiškus ir tikslus. Jis prasideda nuo susidūrimo su klausimais, problemomis, abejonėmis. Žmogus mąstydamas daro įvairias išvadas, tyrinėja, analizuoja, kaupia žinias ir jas apibendrina (Gudžinskienė, 2006).

Mokslo darbuose stengiamasi klasifikuoti ir išskirti refleksijos lygmenis (Bubnys, 2012; Jucevičienė, 2007). Mokymas(is) taikant refleksiją gali būti realizuojamas per tam tikrus lygmenis, kuriuos prasminga aptarti. *Nulinis mokymasis* apibūdina lygmenį, kai su problema susidūręs asmuo neranda ir nesiima sprendimo būdų. Besimokant nėra sąlygų reflektuoti savo veiksmus. Tuomet jis dažniausiai taiko tuos pačius problemų sprendimo būdus, neanalizuodamas, ar jie tinkami ir veiksmingi. Išsprendus problemą neanalizuojamos ir pasekmės. Toks mokymasis galėtų būti vadinamas paviršutinišku. *Vienkilpis mokymosi* lygmuo pasireiškia tada, kai sprendimai būna nepagrįsti ir nesvarstomi. Iškilus problemai, įvertinama, kokius sprendimo būdus pritaikyti, ir pasirenkami tie būdai, kuriuos stebėdamas asmuo įsiminė. Po to sprendimas realizuojamas, vyksta pokyčiai praktinėje veikloje, pasiremiant tuo, kas buvo veiksminga ar neveiksminga praeityje. Deja, kaip nurodo R. Bubnys (2012, p. 56), „vienkilpiam mokymuisi būdingas individualumas, uždarumas, nesąmoningumas, emocinis šaltumas, kas sąlygoja studentų gynybines reakcijas, konkurencijos dominavimą, mažą pasirinkimo laisvę“. Tai rodo, kad vienkilpio mokymosi rezultatai yra suvaržyti ir riboti. *Dvikilpis mokymasis* vyksta dialogo refleksijos lygmenyje, keliami klausimai: „Ar teisinga yra tai, ką darau?“, „Ar tinkamas mano veiklos tikslas? (Jucevičienė, 2007). Šio mokymosi metu pastebimos klaidos, analizuojami savo veiklos trūkumai, keičiami tikslai ir metodai. Dvikilpis mo-

kymosi būdas veda link pokyčių, o reflektvyvi praktika jį palengvina, besiremiant patirtimi imamasi naujos veiklos. Taigi, tokia mokymosi lygmenyje asmuo siekia pakeisti įprastą praktiką, stebi save, reflektuoja savo veiklą, plečia supratimą, svarsto, kaip asmeninis elgesys lemia problemų sprendimą. *Trikilpis mokymasis* suprantamas kaip „transformavimas“ (Jucevičienė, 2007). Tai toks lygmuo, kai mokymasis vyksta veikiant ir sprendimai priimami „čia ir dabar“, sujungiant ir panaudojant būdingiausias refleksijos rūšis: techninę, dialogo ir kritinę. Reflektuojama tai, kas buvo mokytasi anksčiau siekiant atsakyti į klausimą: „Kaip mes sprendžiame, kas yra teisinga?“ (Bubnys, 2012). Tokia mokymosi forma skatina suprasti, kaip yra susiję problemos ir sprendimai, net jei jie atskirti. Mokymasis tampa daug lengvesnis, kada jis pereina į praktiką, atsirenkama, kas padeda mokytis ir kas trukdo. Atsiranda nauji mokymosi įgūdžiai, jie pritaikomi įvairiose situacijose, stebint, kaip jie veikia. Mokymasis mokytis taip pat yra gebėjimas. Reflektyvus mokymasis, monologas, diskusija apie savo mokymąsi yra priminimas apie pažangą ir patirtas klaidas, kurių ateityje derėtų vengti. *Keturkilpis mokymasis* įvardijamas kaip grįžtamasis ryšys, kai siekiama suvokti ir įprasminti anksčiau aptartas sistemas. Šio mokymosi lygio grįžtamasis ryšys reflektyvus. Asmuo, susidūręs su problemomis ir sunkumais, apmąsto savo veiklą, t. y. kurie mokymosi būdai ar strategijos veikė efektyviai, kurie ne, ką ateityje derėtų pakeisti ir pan.

Visi keturi mokymosi lygiai yra skirtingi ir gali būti derinami tarpusavyje. Vienkilpio mokymosi procese randamos klaidos, jos taisomos ir viskas atliekama taip pat, kaip buvo daroma anksčiau, tik šiek tiek geriau, naudojant jau mechanškai išmoktas žinias. Dvikilpis mokymasis pasižymi tuo, jog keičiama esama tvarka, pasitelkus kritinį mąstymą, koreguojant strategiją, tikslus. O trikilpis mokymasis ypatingas tuo, kad vertinami ne tik bendrieji principai, veiklos reikalavimai, bet ir žmogiškieji faktoriai, kaip sprendžiamos problemos ar priimami sprendimai „čia ir dabar“. Keturkilpiame mokymesi esminiai bruožai yra konkrečių tikslų siekimas, plano ir užduočių įgyvendinimas. Grįžtamasis ryšys reflektyvus – analizuojami tikslai, vertybės, atlikti veiksmai.

A. Kahane (2004) įžvelgia tris asmens mokymosi iš patirties kelius, atitinkančius tris mokymosi tipus: a) perdarymą (jis atitinka vienkilpį mokymąsi); b) performulavimą (atitinka dvikilpį mokymąsi); c) transformavimą (atitinka trikilpį mokymąsi). Šis visų trijų tipų mokymasis ypatingas tuo, kad laiko požiūriu refleksija vyksta po praktikos, apmąstant jau įvykusį faktą, t. y. ne tik procesą, bet ir rezultata.

Taigi, bendrąja prasme galima teigti, kad reflektyvumas siejamas su mokėjimu mokytis visą gyvenimą, įsisąmoninant savo patirtį. Refleksija yra susijusi su besimokančiuoju, įgalina nuolat sistemingai mokytis, tobulėti, priimti apgalvotus sprendimus, prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Patirtinis mokymasis atliepia esminį šiuolaikinio mokymo(si) organizavimą ir siejasi su mokymusi bendradarbiaujant, reflektuojant. Pasitelkus refleksiją sudaromos prielaidos iš naujo pažvelgti į turimas žinias, patirtį ir siekiama tobulinti savo profesinės veiklos kokybę. Gebėjimas kritiškai mąstyti, analizuoti savo patirtį ir išgyvenimus skatina studentus aktyviau įsitraukti į mokymo(si) procesą, numatant ir sprendžiant problemas.

Reflektyvaus mokymo(si) metodai būsimųjų pedagogų ugdyme

Vienas iš reflektyvaus mokymo(si) metodų yra dienoraščio rašymas. Reflektyvus rašymas apima patirties prasmės nagrinėjimą, sudaro prielaidas asmenybės augimui, profesiniam tobulėjimui, vertybių pasikeitimui. Pasak R. Bubnio (2012), „reflektyvaus rašymo studentai gali imtis dėl daugelio priežasčių, kaip antai: teorijos plėtojimo ir derinimo praktinėse studijose, veiksmų plano rengimo, neaiškumų sprendimo ir alternatyvų paieškos, asmeninio progreso įvertinimo ir kt.“ (Bubnys, 2012, p. 23). Svarbu suvokti, kaip reflektyvus dienoraštis gali padėti mokytis. Šis metodas gali sustiprinti refleksiją ir reflektyviąją praktiką. Svarbiausia, kad patirtis būtų paverčiama mokymusi, analizuojant patirtį matyti naujas perspektyvas. Pasak R. Bubnio (2012) ir J. Moon (1999), reflektyvaus rašymo tikslas apibendrinti patirtį ir asmeninį tobulėjimą, kuris susijęs su konkrečiu dalyku studijose ar atliekama praktika. Praktikoje svarbu naudoti asmeninį supratimą bei kritinį mąstymą siekiant tobulinti mokymosi kokybę, lavinti studentų kūrybiškumą, mažinti neigiamas emocijas ir aplinkybes stresui kilti, skatinti reflektyvią sąveiką grupėse. Naudojant dienoraščio rašymą, kaip metodą, svarbu užfiksuoti patirtį, vėliau ją apsvarstyti. Apibendrinant savo patirtį raštu gerėja minčių ir jausmų suvokimas, stiprėja asmeninė vertė. Užrašant mintis, atsiveria galimybės atsirasti naujiems mąstymo būdams. Būsimieji mokytojai rašymą galėtų išnaudoti kaip priemonę, kuri padeda išreikšti viduje slypinčias emocijas, jausmus, nesėkmes, įveikti įtampą ir pan. Rašymas gali padėti susidėlioti asmeninį mokymosi, kaip tobulėjimo, planą.

G. Mažeikis (2007) išskiria tris dienoraščio formas:

- Objektivių faktų dienoraštis, kuriame užrašoma tai, kas buvo išgirsta, patirta, nepridedant savo nuomonės. Atpasakojami kito asmens išsakyti žodžiai, papasakotos situacijos, istorijos. Tokia dienoraščio forma padeda stebėti aplinką, aplink vykstančius reiškinius, kitų asmenų elgesį ir pasakojimus.
- Komentarų dienoraštis, kuriame užrašomi matyti įvykiai, išmoktos pamokos, išgirstos kalbos. Ši forma skatina kritišką asmenybę tobulėti žinių ir patirčių atžvilgiu.
- Asmeninių emocijų išpūdžių dienoraštis, kuriame fiksuojami asmeniniai nusivylimai, sėkmės ir nesėkmės, pokyčiai, silpnybės ir stiprybės.

Kitas reflektyvaus mokymo(si) metodas yra laisvosios asociacijos. R. Bubnys (2012) mano, kad šį metodą reikėtų naudoti pasibaigus praktikai. Šis metodas apima rašymą ir kalbėjimą bei sudaro sąlygas pasidalyti asmenine patirtimi viešai. Kai studentai siekia patirtį išanalizuoti platesniame kontekste ir rekomenduoti, ką ir kaip pakeisti, yra taikomas tiriamojo darbo metodas. Anot R. Bubnio (2012), studentai turi išskirti pagrindinę problemą, su kuria susidūrė mokymamiesi ar praktikos metu, ir, naudodamiesi moksline literatūra, rasti problemos sprendimo būdą. Struktūruotos diskusijos metodas naudojamas, kada studentai, dalyvaujantys praktikoje, pasakoja praktikos metu patirtas sėkmes ir nesėkmes, dalijasi patarimais bei sprendimų būdais. Praktinė patirtis apibūdinama žodžiais, frazėmis, kurios išreiškia pojūčius ar jausmus, patirtus atliekant praktiką. Šio metodo privalumas yra tas, kad sudaroma galimybė bendrai dalytis išpūdžiais ir mokytis vieniems iš kitų (Bubnys, 2012).

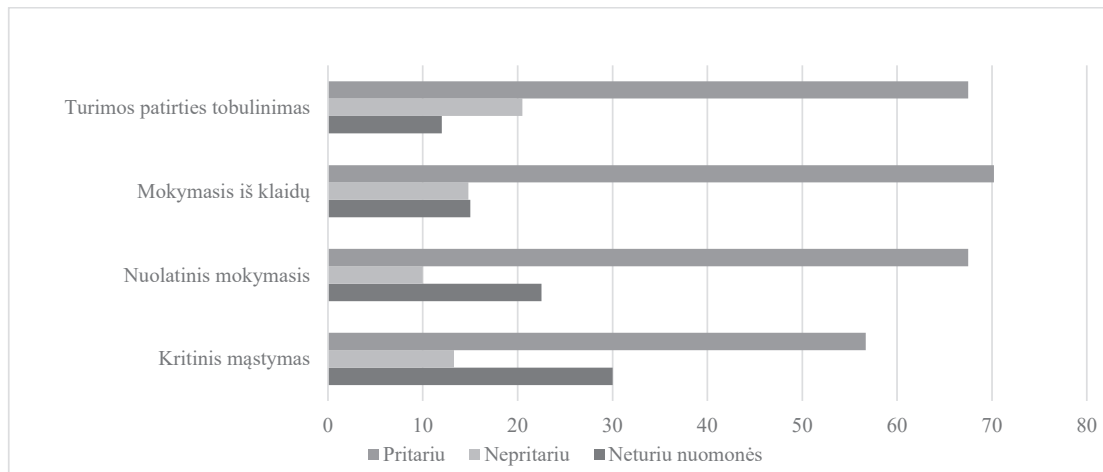
Akivaizdu, kad mokymosi iš patirties metu pedagogas analizuoja savo veiklą, mato, girdi, jaučia, stebi ir suvokia vykstančius pokyčius. Reflektuojant profesinę patirtis analizuojama, ieškoma sėkmingiausių sprendimo būdų. Yra daugybė metodų, formų, kurios padeda būsimiesiems pedagogams tobulėti. Tai lyg stabtelėjimas ir pasižiūrėjimas į save, savęs pažinimo stiprinimas, situacijų, kuriose studentas dirbo, analizavimas, klausimų sau kėlimas, galimybių ir pasekmių tyrinėjimas.

Tyrimo metodika ir rezultatai

Siekiant atskleisti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į reflektyvaus mokymo(si) galimybes, buvo atliktas empirinis tyrimas (anketinė apklausa), kuriame dalyvavo 37 būsimieji muzikos pedagogai. Atliekant kiekybinį tyrimą laikytasi tyrimo etikos principų: dalyvavimo tyrime savanoriškumo ir duomenų konfidencialumo. Tyrimo dalyviai supažindinti su tyrimo

tikslu, duomenų analizės ir duomenų pateikimo būdais.

Tyrimo pradžioje siekta išsiaiškinti, kokius apibūdinanti refleksiją teiginius respondentai išskiria kaip reikšmingiausias (žr. 1 pav.).

1 pav. Reikšmingiausi teiginiai, apibūdinantys refleksiją (N=37)

Respondentai galėjo pažymėti kelis teiginius, kurie, jų nuomone, refleksijoje yra reikšmingiausi. Iš pateiktų duomenų matome, kad, apibūdinant refleksiją, studentams svarbiausia yra mokymasis iš klaidų (70,2 proc.). Reflektuodamas būsimasis pedagogas pažįsta save, stengiasi atrasti savo stipriąsias ir silpnąsias savybes. Praktinė refleksija reikalinga didinant profesinę kompetenciją, tobulinant ugdymo procesą, tad, norint tapti savo srities specialistu, turi būti sudarytos sąlygos mokytis iš savo patirties. Antroje pasirinkimo pozicijoje išsiskyrė turimos patirties tobulinimas (67,5 proc.) ir nuolatinis mokymasis (67,5 proc.). Tai dar kartą patvirtina, kad būsimasis pedagogas turi pats koreguoti savo mokymąsi, sugebėti įvertinti savo mokymo(si) efektyvumą, išsikelti problemas, pastebėti klaidas ir iš jų mokytis. Kita gana reikšminga pasirinkimo pozicija yra kritinis mąstymas (56,7 proc.). Kaip teigia V. Rimienė (2006), reflektiviai mąstyti – tai pritaikyti savo kritinio mąstymo įgūdžius. Kritinis mąstymas yra nepriklausomas mąstymas, darbas, kurį atlieka pats asmuo. Mažiau reikšmingais teiginiais respondentai įvardijo minčių ir jausmų raišką, kitų asmenų vertinimą ir kritikavimą bei savo psichikos stebėjimą. Galima teigti, kad studentai suvokia, jog visi refleksiją apibūdinantys

teiginiai yra svarbūs ir gali būti naudojami reflektuojant savo patirtis ar ieškant reflektivaus mokymo(si) galimybių.

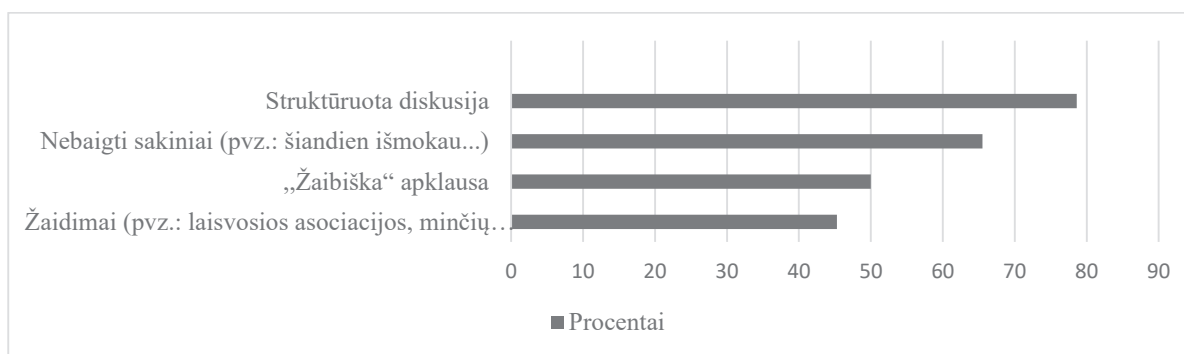
Kitu klausimu buvo siekta sužinoti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į refleksijos aktualumą jų profesinio tobulėjimo kelyje (žr. 1 lentelę). Studentams buvo pateikti 6 teiginiai, kuriais norėta išsiaiškinti, kaip refleksija gali padėti mokymosi metu arba kokių gali sukelti sunkumų besimokantiejiems. Gauti duomenys parodė, jog daugelis respondentų (91,9 proc.) pritaria, kad refleksija labiausiai padeda analizuoti savo mokymąsi, ugdo kritinį mąstymą ir skatina tobulinti savo akademinis ir profesinius pasiekimus. Tai, kad refleksija padeda geriau atpažinti savo silpnąsias ir stipriąsias, nurodė net 67,5 proc. respondentų. Reflektuojant savo patirtį šis kriterijus yra būtinas, nes tik įvardijus, kokios stipriosios savybės gali būti reikšmingos, galima sau padėti ieškoti problemos sprendimo būdų. Pažymėtina, kad reflektuodami savo patirtį kartais studentai jaučiasi nejaukiai (16,2 proc.), bet svarbiausia, kad jie nenusivilia patyrę nesėkmę. Tik brandi, išsilavinusi asmenybė geba išklausti kritiką ir priimti sprendimus, kurie būtų nukreipti į savęs tobulinimą.

1 lentelė. *Refleksijos aktualumas būsimųjų muzikos pedagogų profesiniame tobulėjime** (N=37)

Teiginiai	Pritaria	Neturi nuomonės	Nepritaria
Refleksijos padeda analizuoti savo mokymąsi	34 (91,9 %)	1 (2,7 %)	2 (5,4 %)
Reflektuojant ugdomas kritinis mąstymas	34 (91,9 %)	2 (5,4 %)	1 (2,7 %)
Refleksijos metu jaučiuosi bejėgis, nes padarytų klaidų negaliu pakeisti	6 (16,2 %)	3 (8,6 %)	28 (75,6 %)
Reflektyvus mokymasis skatina tobulinti savo akademinius ir profesinius pasiekimus	34 (91,9 %)	1 (2,7 %)	2 (5,4 %)
Refleksijose gali geriau atpažinti savo stiprybes ir silpnybes	25 (67,5 %)	10 (27,0 %)	2 (5,4 %)
Refleksijose jaučiuosi nejaukiai, kai išgirstu kritiškų pastabų	6 (16,2 %)	6 (16,2 %)	25 (67,5 %)

Refleksijos metodų taikymas padeda tiek tobulinti ugdymo procesą, tiek būsimajam mokytojui pačiam tobulėti. „Kiekviena iš naujo permąstoma, reflektuojama mintis skatina koreguoti asmens mintis, veiklą ir santykį su objektu“ (Žibėnienė, Valukonienė, 2016, p. 74). Todėl kitas anketos klausimas buvo skirtas sužinoti respondentų nuomonei apie veiksmingiausius metodus, kurie būtų taikomi mokymosi reflektuojant situacijose (žr. 2 pav.). Respondentai turėjo išskirti vieną, patį veiksmingiausią, metodą. 78,6 proc. respondentų nuomone, pats tinkamiausias refleksijoje yra struktūruotos diskusijos metodas. Šis metodas naudingas, nes studentai gali bendrai dalytis įspūdziais, sėkmėmis, patarimais ir potyriais, mokytis vieni iš kitų. Būtent diskutuojant galima pareikšti

savo nuomonę, argumentuotai ją pagrįsti. 65,5 proc. respondentų rinkosi nebaigtų sakinių metodą, kuris konkretizuoja refleksijos kryptį, 50 proc. respondentų pasirinko metodą „žaibiška“ apklausa ir 45,3 proc. žaidimus (laisvosios asociacijos, minčių kamuolys ir kt.). Galima teigti, kad studentai dažniausiai reflektuoja ir savo mokymėsi taiko struktūruotos diskusijos metodą, kuris, jų nuomone, yra efektyviausias. Tikėtina, kad muzikos pamokų metu studentai žino ir naudoja nebaigtų sakinių, „žaibiškos“ apklausos, žaidimų metodus, kurie vieni tinkamiausių reflektuojant su vaikais. Svarbus yra sau tinkamo metodo pasirinkimas, kuris gali priklausyti nuo pedagogo reakcijos greičio, gebėjimo koncentruoti dėmesį, gebėjimo reikšti savo mintis ir pan.

2 pav. Veiksmingiausi refleksijoje taikomi metodai (N=37)

Būsimieji muzikos pedagogai studijų metu atlieka pedagoginę praktiką, kurioje išmoka savarankiškai atlikti mokytojo funkcijas, planuoti, organizuoti ugdymo procesą, kurti mokymuisi palankų klimatą, taikyti įvairius mokymo metodus. Tad tyrimo metu norėta išsiaiškinti respondentų nuomonę apie refleksijos taikymo galimybes muzikiniame ugdyme (žr. 2 lentelę). Dauguma respondentų sutinka, kad refleksijos padeda muzikos mokytojui atpažinti ir įvertinti savo klaidas (97,3 proc.), moko vaikus vertinti savo

muzikinius gebėjimus (89,1 proc.) bei reikalauja mokytojo kūrybingumo (89,1 proc.). Muzikinis ugdymas turi būti orientuotas ne tik į muzikinio turinio įsisavinimą, bet ir į emocijų ugdymą, todėl labai svarbu, kad mokiniai, mokydami muzikos, patirtų sėkmę. Kaip teigia 83,7 proc. respondentų, būtent reflektyvus mokymas(is) gali sudaryti sąlygas mokiniams save įsivertinti, suprasti tobulinimo kryptis ir tokiu būdu išgyventi teigiamas emocijas ir patirti sėkmę. Tikėtina, kad būsimieji muzikos pedagogai analizuoja ir

reflektuoja savo veiklą, nes jie turi būti mokiniams reflektuojančio, nuolat save tobulinančio mokytojo pavyzdžiu. Deja, net 72,9 proc. respondentų nurodė, kad refleksijos būdas jiems yra per sudėtingas, kad jiems trūksta žinių apie refleksijos metodus. Kiti responden-

tai pažymėjo, kad muzikinio ugdymo specifika reikalauja didesnių laiko sąnaudų ir refleksijoms pritrūksta laiko (32,4 proc.), sunku būna reflektuoti muzikinių veiklų raišką (35,1 proc.).

2 lentelė. *Refleksijos taikymo galimybės muzikiniame ugdyme* (N=37)

Teiginiai	Pritaria	Neturi nuomonės	Nepritaria
Kadangi muzikos dalykas pasižymi veiklų įvairove, tai refleksijoms nebelineka laiko	12 (32,4 %)	2 (5,4 %)	23 (62,1 %)
Reflektavimas sudaro sąlygas mokiniams save įsivertinti, suprasti tobulinimo kryptis ir tokiu būdu patirti sėkmę	31 (83,7 %)	2 (5,4 %)	4 (10,8 %)
Įsivertinimas leidžia mokytojui teisingai numatyti tolesnius ugdymo proceso žingsnius	32 (86,4 %)	2 (5,4 %)	3 (8,1 %)
Diskutuodami vaikai mokosi vertinti savo draugus	28 (75,6 %)	5 (13,5 %)	4 (10,8 %)
Refleksijos padeda vaikams įsivertinti savo muzikinius gebėjimus	33 (89,1 %)	2 (5,4 %)	2 (5,4 %)
Reflektyvus mokymasis padeda mokytojui atpažinti ir įvertinti savo klaidas	36 (97,3 %)	1 (2,7 %)	0 (0,0 %)
Sunku reflektuoti, nes trūksta žinių apie refleksijos metodus	8 (21,6 %)	3 (8,1 %)	27 (72,9 %)
Mokytojas turi būti kūrybingas, kad galėtų reflektuoti su mokiniais	33 (89,1 %)	3 (8,1 %)	1 (2,7 %)
Sunku reflektuoti muzikinę raišką: dainavimą, muzikavimą	13 (35,1 %)	2 (5,4 %)	22 (59,4 %)

Apibendrinant tyrimo rezultatus, galima teigti, kad respondentai teigiamai vertina reflektavaus mokymo(si) galimybes. Mokymo(si) metu refleksijos taikymą respondantai supranta kaip nuolatinį apibendrinimą to, kas išmokta, t. y. mokymosi apmąstymą, probleminių vietų tobulinimą ir pan. Veiksmingiausias ir efektyviausias refleksijos metodais respondantai išskiria struktūruotą diskusiją, mokymąsi iš savo klaidų, turimos patirties tobulinimą ir nuolatinį mokymąsi. Tam, kad reflektavimas būsimiesiems muzikos pedagogams būtų dar veiksmingesnis, reikėtų studijų metu daugiau dėmesio skirti reflektavaus mokymo(si) teorijai ir praktikai.

Išvados

1. Reflektyvus mokymas(is) apibrėžiamas kaip procesas, kuriame patirtis paverčiama mokymusi. Reflektyvus mokymo(si) metu galima stebėti savo asmeninį augimą ir rasti būdus tobulinti mokymo mokytis procesą.
2. Pasitelkus refleksiją, analizuojant profesinę patirtį ieškoma sėkmingiausių problemos sprendimo būdų. Būsimųjų pedagogų ugdyme taikomi reflektavaus mokymo(si) metodai užtikrina proceso individualizavimą ir asmeninio progreso įvertinimą. Sėkmingiausiai profesinė patirtis reflektuojama taikant dienoraščio rašymo, laisvosios asociacijos bei struktūruotos diskusijos metodus.
3. Atliktas empirinis tyrimas atskleidė, jog būsimieji muzikos pedagogai mano, kad labiausiai refleks-

ja padeda analizuoti savo mokymąsi, ugdyti kritinį mąstymą ir skatina tobulinti savo akademinis ir profesinius pasiekimus. Tiek ugdymo proceso, tiek būsimųjų muzikos pedagogų tobulėjime aktualiausias, respondentų nuomone, yra struktūruotos diskusijos metodas.

4. Respondentai nurodė, kad refleksijos taikymas muzikiniame ugdyme leidžia mokytojui atpažinti ir įvertinti savo klaidas, moko vaikus vertinti savo muzikinius gebėjimus ir reikalauja mokytojo kūrybingumo. Tyrimas parodė, kad pedagogui, kaip nuolat besimokančiai asmenybei, reflektavaus mokymas(is) yra vienas svarbiausių veiksnių, padedančių nuolat atsinaujinti, permąstyti savo veiklą ir asmeniškai tobulėti.

Literatūra

1. Bakonis E., Daukšienė D., Indrašienė V., Jarienė R., Grinytė L., Penkauskienė D. (2013). *Kritinio mąstymo ugdymo metodinė medžiaga (vadovas) neformaliojo ugdymo specialistams, klasių auklėtojams* [žiūrėta 2018-12-15]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2013_KM_ugdymo_Vadovas_neformaliojo_ugdymo_specia- listams_ir_klasiu_aukletejams.pdf.
2. Bubnys R. (2012). *Reflektyvus mokymo(si) metodų diegimo aukštojoje mokykloje metodika: refleksija kaip besimokančiųjų asmeninės ir profesinės raidos didaktinis metodas*. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija.
3. Bubnys R., Žydzūnaitė V. (2012). *Reflektyvus mokymas(is) aukštosios mokyklos edukacinėje aplinkoje* [žiūrėta 2018-12-18]. Prieiga per internetą: <http://>

- www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_Mokslo_studija_Reflektyvus_mokymasis.pdf
4. Gudžinskienė V. (2006). Kritinio mąstymo įvairios interpretacijos ir jų analizė. *Pedagogika*, 81, 107–114.
 5. Kahane A. (2004). *Solving thoughts problems an open way of talking, listening and creating new realities* [žiūrėta 2019-01-19]. Prieiga per internetą: <https://reospartners.com/wp-content/uploads/old/Kahane%20-%20Solving%20Tough%20Problems.pdf>.
 6. Jucevičienė P. (2007). *Besimokantis miestas*. Kaunas: Technologija.
 7. Marjeta S., Barbara S. (2017). *Critical reflection in the professional development of teachers: challenges and possibilities* [žiūrėta 2019-01-11]. Prieiga per internetą: https://www.pedocs.de/volltexte/2017/14908/pdf/cepsj_2017_3_Saric_Steh_Critical_reflection.pdf.
 8. Martišauskienė E. (2015). *Edukologijos inžinerijos link: teorijos ir praktikos sanglauda*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
 9. Mažeikis G. (2007). *Kompetencijų ugdymo sistema taikant kooperuotų studijų metodą*. Šiauliai: Šiaulių universiteto keidykla.
 10. Moon J. (1999). *Reflection in Learning & Professional Development Theory & Practice*. London and New York: RoutledgeFalmer.
 11. Monkevičienė O., Bagdonaitė L. (2004). Priešmokyklinių grupių pedagogų profesinės savirefleksijos ypatumai. *Pedagogika*, 73, 70–76.
 12. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
 13. Pukelis K. (2004). *Mokytojų rengimo idealinio modelio parametrai*. Monografija. Kaunas: VDU.
 14. Rimienė V. (2006). Studentų kritinio mąstymo dispozicijų ir įgūdžių kaitos galimybės. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 17, 78–85.
 15. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2001). *Mokytojo profesinio tobulėjimo galimybės: patirtis ir refleksija*. Kaunas: VDU.
 16. Žibėnienė G., Barkauskaitė M. (2018). *Būsimųjų pedagogų reflektavimo patirtys kaip profesinio tobulėjimo priemonė* [žiūrėta 2019-01-05] Prieiga per internetą: <http://www.pedagogika.leu.lt/index.php/Pedagogika/article/viewFile/878/387>.
 17. Žibėnienė G., Valukonienė R. (2016). *Refleksijos metodų taikymas: mokytojų teisinio ugdymo patirtis Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose* [žiūrėta 2019-01-19]. Prieiga per internetą: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:XJuzI5n4JMkJ:ojs.kauno-kolegija.lt/index.php/mttlk/article/view/113/119+&c-d=10&hl=lt&ct=clnk&gl=lt>.

Summary

ATTITUDES OF FUTURE MUSIC TEACHERS TO THE OPPORTUNITIES OF REFLECTIVE TEACHING/LEARNING

Justina Šiupinytė, Angelė Kavaliauskienė

The article analyses reflective learning, discusses the levels of reflective teaching/learning and its methods. The purpose of the study – to reveal the attitudes of future music teachers to the opportunities of applying reflective teaching/learning. The following tasks were set to achieve the objective of the investigation: 1) define the concept of reflective teaching/learning; 2) discuss the methods of reflective teaching/learning; 3) empirically explore the attitudes of future music educators to the opportunities of applying reflective teaching/learning. Research methods: analysis of scientific literature, analysis of the results of a questionnaire survey. The study, carried out in April 2019, involved 37 future music teachers. A questionnaire survey was intended to reveal attitudes of future music teachers to the relevance of reflection in their professional development, views on the most effective reflection methods and the opportunities of applying reflective practices in music education.

Analysis of scientific literature suggests that reflective teaching is a process where experience is transformed into learning. Practicing reflective learning, you can monitor your personal growth and find ways to improve the learning to learn process. The study revealed that the most successful solutions can be found practicing reflection, analysing teaching experiences. Reflection methods used in training and developing future teachers ensure process personalization and assessment of personal progress. The most successful methods of reflecting professional experiences are writing a diary, free associations and structured discussions. An empirical study revealed that future music teachers believe that mostly reflection helps them analyse their own learning, develops critical thinking and promotes academic and professional growth. In the respondents' opinion, the most relevant reflection method to be used in both the education process and in future music teacher training is a structured discussion. The respondents pointed out that reflection used in music education enables the teacher to identify and assess his/her mistakes, teaches children to assess their own musical abilities, and draws on the teacher's creativity. The study showed that reflective practices are one of the most important factors, that help the teacher, a life-long learner, consistently innovate, rethink his/her practices and contributes to personal growth.

Keywords: *reflective teaching, reflection, future music educators, music education.*

Santrauka

**BŪSIMŪJŲ MUZIKOS PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į REFLEKTYVAUS
MOKYMO(SI) GALIMYBES***Justina Šiupinytė, Angelė Kavaliauskienė*

Straipsnyje analizuojamas reflektyvus mokymas(is), aptariami mokymo(si) taikant refleksiją lygmenys, reflektyvus mokymo(si) metodai. Tyrimo tikslas – atskleisti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į reflektyvus mokymo(si) galimybes. Tyrimo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: 1) apibrėžti reflektyvus mokymo(si) sampratą; 2) aptarti reflektyvus mokymo(si) metodus; 3) empiriškai ištirti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į reflektyvus mokymo(si) galimybes. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, anketinės apklausos rezultatų analizė. Tyrimas vyko 2019 m. balandžio mėnesį, kuriame dalyvavo 37 būsimieji muzikos mokytojai. Anketinės apklausos metodu buvo siekiama atskleisti būsimųjų muzikos pedagogų požiūrį į refleksijos aktualumą jų profesinio tobulėjimo procese, į veiksmingiausias refleksijoje taikomus metodus ir refleksijos taikymo galimybes muzikiniame ugdyme.

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima teigti, kad reflektyvus mokymas(is) yra procesas, kuriame patirtis paverčiama mokymusi. Reflektyvus mokymo(si) metu galima stebėti savo asmeninį augimą ir rasti būdus tobulinti mokymo mokyti procesą. Tyrimas atskleidė, kad, pasitelkus refleksiją, analizuojant profesinę patirtį ieškoma sėkmingiausių problemos sprendimo būdų. Būsimųjų pedagogų ugdyme taikomi reflektyvus mokymo(si) metodai užtikrina proceso individualizavimą ir asmeninio progreso įvertinimą. Sėkmingiausiai profesinę patirtis reflektuojama taikant dienoraščio rašymo, laisvosios asociacijos bei struktūruotos diskusijos metodus. Atliktas empirinis tyrimas atskleidė, kad būsimieji muzikos pedagogai mano, jog labiausiai refleksija padeda analizuoti savo mokymąsi, ugdyti kritinį mąstymą ir skatina tobulinti savo akademinis ir profesinius pasiekimus. Tiek ugdymo proceso, tiek būsimųjų muzikos pedagogų tobulėjime aktualiausias, respondentų nuomone, yra struktūruotos diskusijos metodas. Respondentai nurodė, kad refleksijos taikymas muzikiniame ugdyme leidžia mokytojui atpažinti ir įvertinti savo klaidas, moko vaikus vertinti savo muzikinius gebėjimus ir reikalauja mokytojo kūrybingumo. Tyrimas parodė, kad pedagogui, kaip nuolat besimokančiai asmenybei, reflektyvus mokymas(is) yra vienas svarbiausių veiksnių, padedančių nuolat atsinaujinti, permąstyti savo veiklą ir asmeniškai tobulėti.

Prasminiai žodžiai: *reflektyvus mokymas(is), refleksija, būsimieji muzikos pedagogai, muzikinis ugdymas.*

Įteikta 2020-10-14

Priimta 2020-10-29